

BIJDRAGE VAN HET PROJECT TOT WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK, GEWENSTE VERLENGING EN VERWACHTE OPVOLGING

door mevr. Christine Ruyters, wetenschappelijk medewerkster bij het Institut wallon de l'évaluation, de la prospective et de la statistique

Het project onderzoek – actie - vorming heeft bijgedragen tot de wetenschappelijke kennis van sociale uitsluiting respectievelijk insluiting in het algemeen en tot indicatoren in het bijzonder, en meer bepaald op drie gebieden: participatie, kennis en actie.

- ü **Op het gebied van participatie.** Gezien de bestrijding van sociale uitsluiting iedereen aanbelangt en een actieve samenwerking vergt om tot een resultaat te komen, draagt het onderzoek bij tot de totstandkoming van een dialoog en een overleg tussen alle betrokken actoren (afgevaardigden van de wetenschapswereld en van administraties en personen die in armoede leven). Dit leidt tot een betere kennis van reële situaties en van wat voor iedereen op het spel staat. Deze kennis stoelt op een gedeelde en wederzijdse verantwoordelijkheid en kan enkel tot stand komen in een klimaat van vertrouwen en wederzijds respect.
- ü **Op het gebied van kennis.** Deze dialoog is een uitstekend instrument om niet enkel een licht te werpen op situaties en levensomstandigheden, maar ook op de essentiële rol van kettingreacties en de opeenstapeling van onzekerheden waardoor kwetsbare personen in armoede terechtkomen. Hierbij blijkt ook het multidimensionale karakter van armoede en worden de overlevingsstrategieën van de mensen duidelijk die uit het systeem worden uitgesloten. Bijgevolg nodigt de dialoog dan ook uit tot de uitwerking van indicatoren die het traject meten ter aanvulling van de indicatoren die normaliter worden berekend en enkel een momentopname weergeven.
- ü Tijdens het project wordt er van gedachten gewisseld over de complexe uitoefening van rechten en blijkt ook hoe moeilijk het is deze rechten te verwerven en welke averechtse effecten systemen van sociale bescherming op de mechanismen van uitsluiting hebben. Er wordt aangetoond hoe maatregelen van sociale insluiting zich in feite kunnen ontpoppen als instrumenten voor sociale uitsluiting (voorbeeld: buitengewoon onderwijs) en hoe hetzelfde criterium tegenstrijdige effecten kan hebben op de toepassing van regels en rechten (voorbeeld: interpretatie van de lege koelkast en de volle koelkast).
- ü De uitwisseling geeft een beter zicht op en inzicht in mechanismen van armoede en van sociale uitsluiting; deze mechanismen worden vanuit invalshoeken belicht, die door de huidige indicatoren, die op basis van enquêtes of administratieve fiches zijn opgebouwd, niet worden bestudeerd. We denken hier bijvoorbeeld aan:

- de kwaliteit van de ingevulde jobs (qua salaris, statuut, dekking, veiligheid, ...) en/of van jobs waartoe men toegang heeft na "activering" evenals aan de noodzakelijke begeleiding voor en na activering;
- de concrete dagelijkse budgettaire moeilijkheden en aan de nodige keuzes tussen rechten en fundamentele behoeften (voorbeeld: zich verzorgen of eten);
- de kwestie van schulden en betalingsachterstanden;
- de nodige waardigheid en het nodige vertrouwen in een context van schuldgevoelens, schaamte en schrik, een context waarin de mechanismen van armoede en uitsluiting worden genegeerd.

ü **Op het gebied van actie.** Het project onderzoek – actie - vorming geeft nuttige aanwijzingen voor het meten van de inspanningen van politieke actoren:

- Acties mogen nooit los worden gezien van het meten van hun efficiëntie.
- Het succes van een maatregel hangt sterk af van de manier waarop de betrokken doelgroep ze opvat. Het is dan ook van belang meer rekening te houden met individuele trajecten en menselijke gevoelens die hiermee samenhangen (respect van de waardigheid, erkenning van diversiteit).
- Bij de evaluatie van acties moet rekening worden gehouden met de impact van geplande maatregelen op de duurzame inschakeling van de betrokken doelgroepen in een kwalitatieve job, een gezonde woning, een tevredenstellende gezondheidstoestand, een gewone schoolcyclus,

Toekomstperspectieven en gewenste verlengingen. De resultaten uit dit onderzoek zijn bemoedigend. Vanuit een participatieve benadering worden er nieuwe wegen opgetekend om een beter zicht te krijgen op sociale uitsluitingsmechanismen en op de impact van maatregelen voor maatschappelijke integratie. Eveneens wordt duidelijk welke weg nog moet worden afgelegd om de bestaande gegevensbronnen te verrijken, centraliseren, harmoniseren, en dit zowel op administratief vlak (administratieve gegevens, Kruispuntbank van de sociale zekerheid) als op het vlak van enquêtes.

In de onmiddellijke toekomst zou het wenselijk zijn het opgezette initiatief voort te zetten om de verworven kennis uit de eerste fase te operationaliseren. De kritiek op de bestaande indicatoren moet worden aangevuld met hun beoordeling door mensen die in armoede leven.

Het is ook belangrijk om de lessen die het project heeft opgeleverd te benutten en die bevindingen te integreren in de verschillende federale, regionale en lokale werkgroepen. Dat verstevigt de indicatoren van sociale insluiting of van sociale samenhang. Ik denk in het bijzonder aan de "indicatorengroep" van het Nationaal Actieplan Sociale Insluiting die belast is met de uitwerking van de indicatoren voor het Belgische actieplan, een groep die geacht wordt om uitsluitsel te geven over de evoluties en de resultaten m.b.t. de strijd tegen de sociale uitsluiting. Ik denk daarnaast ook aan de werkgroep die opgericht is in de schoot van de Hoge Raad voor de Statistiek, en die belast is met de uitvoering - op Belgisch niveau - van een Europees onderzoek naar de inkomens en de leefomstandigheden. Deze wordt

ook beschouwd als een referentie om transversale en longitudinale gegevens te leveren m.b.t. zowel de inkomens als tot het niveau en de aard van de armoede en de sociale uitsluiting op federaal en gemeenschapsniveau. Ik denk daarnaast ook aan de groepen die, binnen de universiteiten, binnen de administraties en binnen de verenigingen, samenwerken om - elk volgens zijn competentie - verslag te maken van de manier waarop armoede en sociale uitsluiting zich voordoen. Niemand zal tenslotte betwijfelen dat de vruchten van deze ervaring ten goede zullen komen aan de huidige en toekomstige initiatieven en projecten die tot doel hebben de kennis te verbeteren van de sociale cohesie en van de acties die ondernomen werden om die cohesie te versterken.

Op het einde van onze werkzaamheden kwam ook de oprichting van een waakzaamheidsgroep ter sprake, samengesteld uit alle actoren die bij dit onderzoek vertegenwoordigd waren. Deze groep zou in essentie een adviserende en raadgevende rol hebben bij vragen over het verzamelen van gegevens (gegevens uit enquêtes, administratieve gegevens, ...), over methodes voor evaluatie, opvolging en verwerking van informatie en over de uitwerking van indicatoren. Op deze manier zou er permanent en in overleg worden gewaakt over indicatoren voor de sociale samenhang.

Ruimer gezien zou dit project best op lange termijn worden voortgezet als permanent instrument voor analyse en evaluatie, met een statuut vergelijkbaar met dat van administratieve gegevensbanken of gegevensbanken op basis van enquêtes.

Deze algehele mobilisatie voor een betere bestrijding van sociale uitsluiting en een betere ondersteuning van maatschappelijke integratie is vooral afhankelijk van de politieke wil en de middelen die hiervoor worden vrijgemaakt.

Het is dan ook niet overbodig eraan te herinneren dat hoe beter de informatie en hoe groter de motivatie is, hoe efficiënter de maatregelen zijn. Zo kan men verzekeren dat maatregelen in het voordeel van de doelgroepen zijn en dat de regels voor goed beheer van de openbare middelen in acht worden genomen.